

nin liburu bè se ka sòrò yòrò min, o filè nin ye :

ènpirimeri kase keyita

b.p. 21

bamakò

mali

e.d.i.m. bamakò
1978

CI

cinnidaw

CI

EDITIONS - IMPRIMERIES DU MALI

cinnidaw

liburu in kònò nyègènw dilala mamadu sila de fè,
n'o ye ènpirimeri kase keyita ka baarakèla dō ye.

sèbëndila yòrò min bè bamakò, n'a bè wele ko
ènpirimeri kase keyita, walima e.d.i.m.,
o yòrò mógòw ye nin liburu in dila.

nin liburu in bè kunnafoni di fèn minw kan, olu filè nin ye :

- fèn nyènama cinnidaw : a nyè 6 ni 7 la.

diden ni dondoli : k'a ta a nyè 8 la, fo a nyè 10.

dèn : a nyè 11 la.

dimògò gèlènnin : a nyè 12 la.

soso : k'a ta a nyè 13 la, fo a nyè 16.

ntalen : a nyè 17 la.

- farilafèn cinnidaw :

nyimi ni nkaranka : a nyè 18 ni 19 la.

dabi : a nyè 19 la.

farilantumu : a nyè 20 la.

tèrè : a nyè 20 la.

- bunteni cinnidaw : a nyè 21 ni 22 la.

- sa cinnidaw : k'a ta a nyè 23 la, fo a nyè 26 la.

- bagan fatò cinnidaw : a nyè 27 ni 28 la.

- matangani : a nyè 29 la.

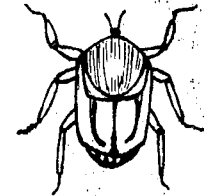
- fèn nògòlenw ka sògòlidaw : a nyè 30 la.

bèe bè fènw cinnidaw dòn .

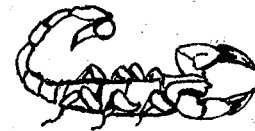
cinnidaw juguya bè dòn dimi, wali banaw, wali kasaraw fè. dòn yèrè sababu bè bò a la.

u bè sòrò nìmafèn bagamaw fè, i n'a fò :

fèn nyènamaw

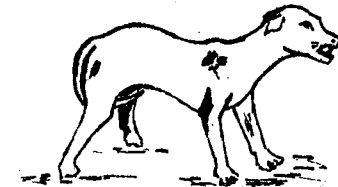
bunteni w

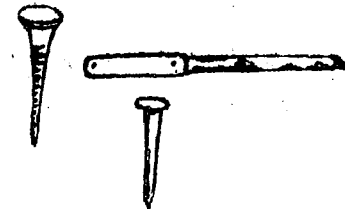
saw

bagean fatòw

fèn nògòlenw fana bè se ka mògò sògò, ka bana bila i la.

fèn nyènama cinnidaw

fèn nyènama caman ka jugu m̀̀gò m̀̀a :

- u bè banaw j̀̀nsèn,
- u bè nimafèn misènw caman doni, i n'a fò, banakisèw,
- ka b̀̀ banabagatò la, ka se kènèbagatò ma,

- u bè nimafèn misènw ta, ka taa u j̀̀nsèn fan bèe,
- bagamaw don, k'a da u ka cinnidaw kan.

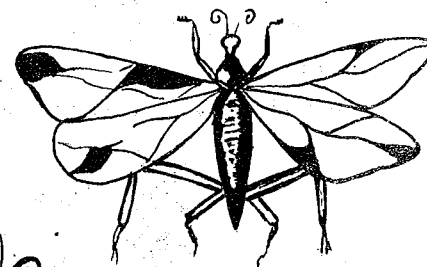
fèn nyènama d̀̀w cinnida man jugu, olu cinnida farinya t̀̀ mèn farisogo la.

d̀̀w ka jugu. u bè m̀̀gò dimi : u cinnikètò, u bè бага wali ncòn k̀̀ farisogo la.

a sugu minw d̀̀nnen don kosèbè farafinna, o ye :

- diden

- dondoli

- soso

- dim̀̀gò gèlennin (m̀̀rènè, musomusolen)

- dun

- dabi

- t̀̀rè (npèrè)

- nkaranka

- dèn

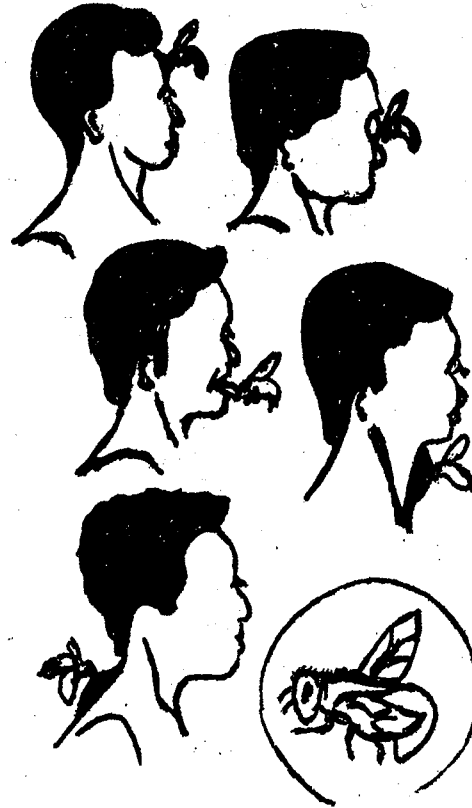
- an'a nyògònnaw.

diden ni dondoli

u bè nò bila tuma bèe farisogo yòrò dò la :

- a dõw b'i dimi,
- a dõw bè funun,
- tuma dõw, fari bè goniya. a bè se degere 38 ma.

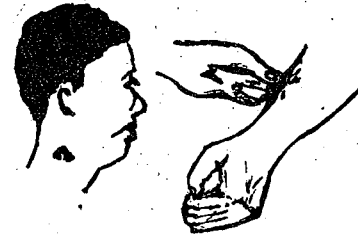

cinnida minw man nyi, o ye

- nyèda kan ta ye,
- nyèfara kan ta ye,
- nèn kan ta ani ngòndò kòndò ta ye,
- tòn na ta ye.

bilakasuma tè min na :

- k'a yòrò bisi, ka ncòn bò

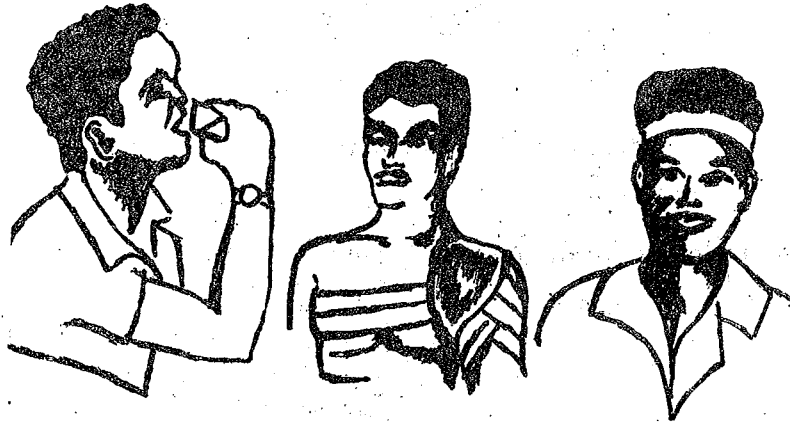
yòrò bè bisi, ka ncòn bò

- ka cinnida ko ni zawèliji jan ye.

kuduba nyè kelen zawèliji bè nyagami
ji suma litiri kelen na

- i bè se ka cinnida ko ni alikòli, wali ni ji wulilen ye.
- i bè se ka fini kolon wali bandi nyigin ni ji wòlòkòlèn ye, k'a bisi, o kò, k'a da a la, wali k'a meleke a la, yaasa òimi bè mada.
- i bè se k'i da kusukusu ni ji kògòma ye.

ni òimi ka bon banabagatò kan,
ni nyònni ka gèlèn a ma,
a' ye dōgòtòrò dò sègèrè n'a ye dōgòtòròso la.

diden cinnida ka jugu ni dondoli ta ye, bari o ncòn ka ca.

dèn

dèn bè bana jugu kisèw doni : sababu jugu don.

dèn dònnon bè kosèbè.
a bè kungo kòndò tuw la, ani kò daw la.
a cinnida tè fili fewu.
dèn bè cinni kè tile fè, k'i fa mògò ni baganw joli la.
n'a ye sunògòbanatò cin, a b'o joli n'o banakisèw foron.
ni o dèn kelen ye kènèbagatò cin, a b'a daji bagama kè cinnida la.
ni dèn ka cinnida juguyara, a nò bè kè, i n'a fò, sumuni.
a nò bè se ka dōgòkun fila wali saba kè.

ni dèn ka cinnida juguyara,
a nò bè kè, i n'a fò, sumuni.

a nyuman ye min ye :
ka dōgòtòrò sègèrè jooona, a ka furakè.

dimògò gèlènnin.

dimògò gèlènnin in tògò tè kelen ye yàrdè bée. yàrdè dów
bè yen, n'i ye mògò nyininka, u b'a fò ko mètèrè de don.
dów b'a fò ko musomusolen de don.

a musoman dōrōn de ka jugu.

a bè banabagatò dō joli susu, ka taa kènèbagatò dō joli
lanògò n'a daburu ye.

a bè cinni kè ka caya tile bin tuma fè.

a bè mògò senkala de cin.

dimògò gèlènninw ka teli ka ye jiriw, ji woyow ani kulu
la farawa ji suurutaw da fè.

u bè bana min lase mògòw ma,
o dōnnen don kosèbè farafinna,
a tògò ye : mara.

mara bè dōn mara kuru fè.

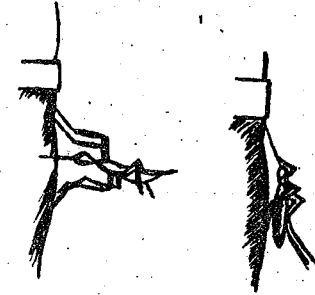

12

SOSO

sosow ye fèn juguba ye farafinna

janko soso sugu min ye suma jènsènbaga ye.

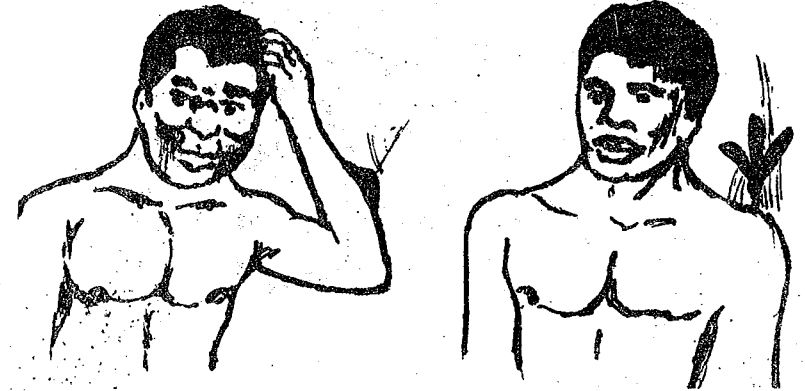

soso sugu min bè
suma bila mògò la

soso sugu wèrè

soso musoman bè suma bila mògò la. bawo, fèn nyènama
dów b'a daburu jan kōnò.

ni o soso ye cè, wali muso, wali denmisèn dō cin, o fèn
nyènamaninw bè don joli la.

13

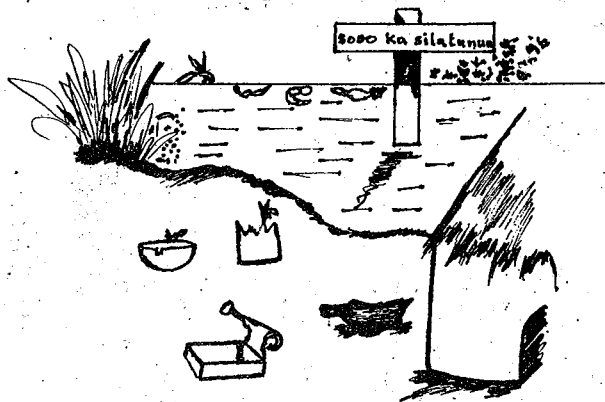
a nyuman ye min ye :

- i cinnen tile dama dō tēmènnen kō suma soso fè,
ni farigan y'i minè,
ni nènè b'i la,
n'i bè yèrèyèrè,
sin furakè yòrò ma jooa, furakèla ka basi di i ma, min
bè farigan ban.

- o soso juguw fana ka'kan ka kèlè, k'u bali ka bange.
awa, soso bè fan caman da don o don

kōw kōnò,
ji wow kōnò, jiri wow kōnò,
ji sigira sumanmara bara kōrò minw kōnò,
buteli kōròw kōnò, minw bè so kèrèw fè. nka, n'u
falen don ji la.

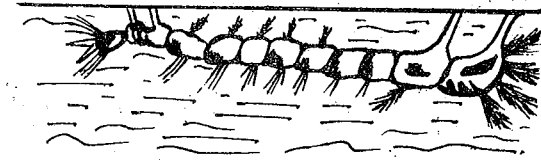
*buteli de
sumanmara*

sosow ka fan dalenw bè tōrò, ka kè ntumunin minw ye,
olu ye sosodenw ye.

o sosodenw bè ninakili ji kunnand na.

*a la minjare
de 0.00*

sosoden

tile tan ni duuru tēmènnen kō, soso kuraw bè bange. u
mana se kènè ma dōròn, u bè se ka mōgō cin, ka bana
bila i la.

u bè fan wèrèw da. o fanw bè tōrò, ka kè soso wèrèw ye
ko kura. sosow bè bugun ten tuma bèè.

soso kèlèli tè nyè, fo k'u bali fanda ma duguw da'fè.

o tuma, fo ka wow gèrèn dè,
ani ka taji kè ji sigilen na, k'u denw faga.

nka, a' k'a' kòlòsi :

taji kèra ji min na,
o tè se ka min belen
baganw fè, janko mōgòw

soso sugu wèrè bè yen, o bè bana bila mògò la, min ni shèbananin bɔlen don.

o bana taamashyèn filè :

- fariganba
- mugu
- kunkolodimi gèlèn
- yèrèyèrè
- a kèra tile yeelen ye, a kèra lanpa yeelen ye, o si man di a tigi ye.

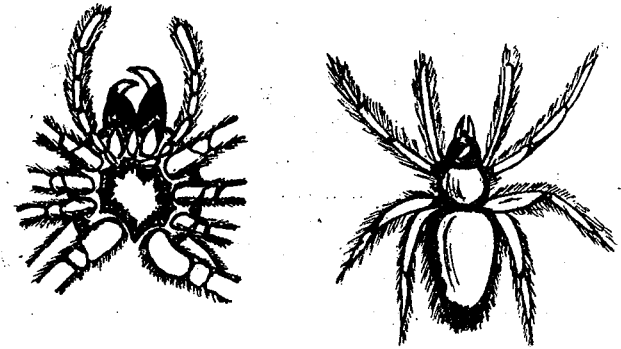
jokajo fana ye bana ye.

bana jugu don. a taamashyèn filè :

- fariganba
- jolibòn
- fòonò fin
- sayi

ntalen

fèn nyènamaw don. u bè cinni kè n'u soli fila ye.

ntalen man jugu tuma bèe farafinna.

a (la) bagamaw ye ncininw ye. u janya ye santimètèrè 2 ye. u ka cinni bè na ni dimi ye, ani mugu, ani wòsiliba.

a mògò fagata ka dògò.

si bè ntalen min na farafinna, olu ka farin kojugu. u janya ye santimètèrè 9 ye.

u cinnida farinya bè mògò hawuja, ka waati kè. min cinna u fè, o daji bè kanga, a nyèji bè bò.

transduct. invertebrata

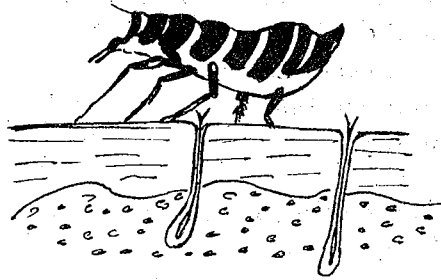
farilafèn cinnidaw

o fèn nyènamaw. bè balo mògò joli la.

nyimi ni nkaranka

nyimi ni nkaranka bè bana jugu lase mògò ma. o tògò ye tubabukan na ko "tifisi".
ni bana in bè mògò min na, nkarankaw ni nyimiw b'u fa o tigi joli n'a banakisèw la. u tè bana in bila mògò wèrè la u cinnida fè. nka, ni i y'i farikolo shyèn fo k'a tigè, u b'u daji bagama tu o kònò.

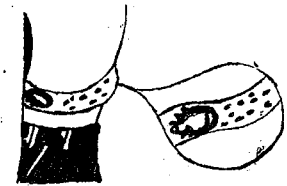

nkarankatò wali nyimitò kelen bè se ka bana lase mògò caman ma.

nkaranka bè se ka nyama fana bila mògò la.
nyama taamashyèn ye
su fè nnyè ye,
ani wolo furufuru, ka kè wèlèn misènw ye.

nkaranka bè taama wolo jukòrò.
a bè sira bò kònòbara ni bolonkòni wolo jukòrò.

dabi

dabi ye bana caman sababu ye :

- tifisi
- nyèjibò bana, n'a bè wele tubabukan na ko "pèsiti".

farilantumu

farilantumu ka ca kosèbè tukòròlaw la.
o ntumu bè nòrò sennkòniw ni nyògòn cè ani sòninw da fè.
a den bè balo dugu jukòrò.
a bè nènnyè bila mògò la,
ka sumuniw bila i la.

a nyuman ye min ye :

- ka farilantumu in bò, k'a sòrò, a ma pèrèn.
- k'a bò nò furakè.
- ka coronw don, ntumu in kana i sen sòrò.
- ka so kòndò n'a dafèla furan don bée, ani k'a saniya ni kèrèsili ye, wali zawèlji ye, walasa farilantumuw ka faga.

tèrè

tèrèw ye farigan juguw sababu ye.

tèrè mana kè i fari la,
i b'a bò konyuman,
k'a faga ni furaji dò ye. o tògò ye "ètèri" tubabukan na.

bunteni cinnidaw

bunteni w tè mògò cin, fo n'u nyègannen don, wali ni bala kèra u la.

soli b'u kù la, awa, baga b'o kòndò.

bunteni dògòmanw man jugu. a belebelew de ye bagamaw ye.

bunteni cinnida dimi ka bon kosèbè.
a taamashyèn ye funun ye, k'a bilen.
a cinnida ka kan ka sègèsègè. bawo, a ni sa ta bōlen don.

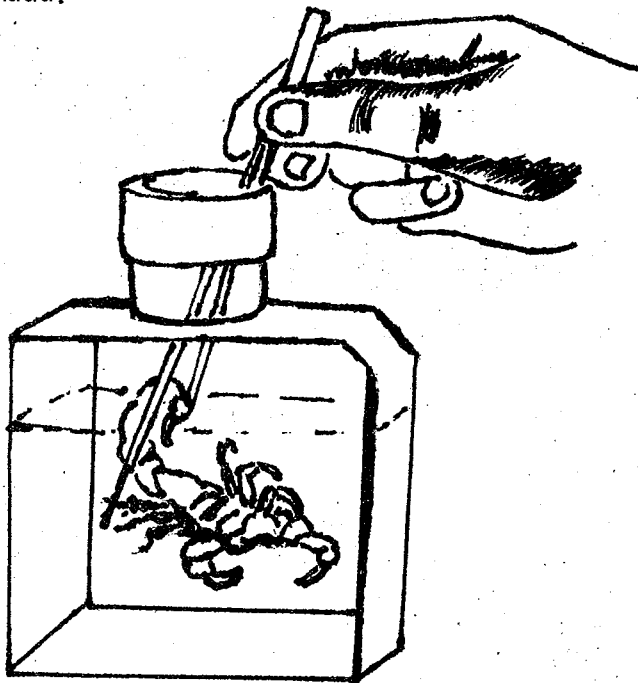
tuma dòw, bunteni cinni bè kè mògò sababu ye.
o dun taamashyèn ye nin ye :

- cinnida b'i jeni,
- i bè yèrèyèrè,
- i bè fòndò,
- i kunkolo b'i dimi,
- i bè wòsi,
- tuma dò, i bè ja, k'i bō i hakili kan.

bunteni ka den cinnen bè se ka sa waati dama dò kòndò.
baliku b'a kun : dimi bè laban ka ban.

furakèli :

bunteni cinnida dimi ka kan ka furakè.
o bè se ka kè ni min ye, o ye buntenitulu ye. o bè cinnida dimi mada.

tiga tulu buteli

buntenitulu bè dila ni min ye :

i bè bunteni nyènama ta ni balan ye, k'a bila tiga tulu la buteli dò kònò. i b'a to yen, fo a ka sa. lèrè kelen mana tèmèn, i b'a labò. i bè o nyògòn kè ni bunteni dama dòw ye. o buntenitulu bè kalo caman kè, k'a sòrò, a ma tinyè. a bè sin ka dimi mada ten.

ni bunteni.baga lakari basi b'i bolo, i b'o sògòli kè.

sa cinnidaw

sa suguw bè 250 bò.

sa tè bin mògò kan. a bè cinni kè k'a yèrè kana, ni бага кèра а ма, n'a tòoròla, wali ni bala kèra a la bin walima farawo la.

saw suguya dòn ka gèlèn u cinnida fè.

soli bagama fila bè sa da.

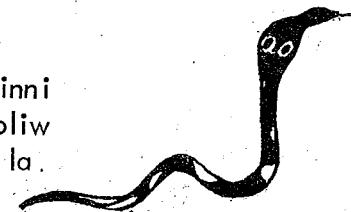
dakun saba bè sa ka cinni bèe la :

1. cinnida dakun, wali sògòli. бага кèли cinnida la, an'a donni, o bè bò sa suguya la :

- fònfònnin siw, minw bè wele ko saninkunfila, olu ka cinnida dimi ka farin kosèbè. u soli nò yèrè bè ye cinnida la.

- ngorongo siw. olu ka cinni dun man farin ten. o soliw nò ye ka gèlèn cinnida la.

o tuma, sa suguya bè bisigiya, k'a dòn o cogo la.

2. jènsènni dakun : baga bè jènsèn joli la ddoni ddoni.

miniti dama dōw kōnò, sen wali bolo min cinna, dimi bè yèlèn o fè. a bè to k'o funun, ka bilen.

wali o sen kelen bè girinya ddoni. o kò, farikolo bèe.

3. farisogo (kuuru) labòli dakun : baga bè don fari kuuru bèe nyè fè.

cinni tèmènnen ni miniti tan wali tan ni duuru ye,

- dimi bè se fan bèe,
- tuma caman, i bè kirin,
- i ngōnò bè ja,
- i dawolo bè funun,
- i tè se ka fèn kunun.

- minnògò gèlèn b'i minè,
- i dusu b'i (nyungun),
- i bè fōnò,
- (pasaja) b'i minè.

- i da joli bè bō,
- i wōsiji sumalen don,
- i fari funteni bè dōgōya.

- joli ka boli bè teliya farisogo kōnò,
- i bè kufèkuma kè,
- joli bè bō i bo an'i fōnò na.

ni ngorongo don, baga bè se ka seri ka se mètèrè 1 ni tila ma. a bè se ka se i nyèda ma. tuma caman, a bè kènyè nyèkisè yèrè ma, a bè nyèdimi bila i la. nka, a tè mèn.

a nyuman ye min ye :

- ka cinnida ko ni zawèlji ye, wali wìsiki (n'o ye dōlò suguya dō ye), wali alikòli.

- ka cinnida joli bō, k'a lasama ni lasamanan ye, i n'a fō, hawusaw ka gonbo.

- ka kàfè, wali dure gonimanba di cinnibagatò ma. bari, nènè b'a la. a' ye tasuma don a kōrò, a k'i (ja) o la a nyè bèe ma.

- a' y'a lase dōgòtòròso la jōona.

- a' kana mankan kè a kun na.

ni sa ye mōgò cin, sa baga lakari basi sōgòli de bè kè :

o militiri 20 de bè kè wolo kōrò

- militiri 10 bè kè cinnida kèrè fè,

- militiri 10 bè kè sen wali bolo cinnida yòrò ni sanfèla cè.

wula kōnò, ni sa cin basi tè bolo la, ni furakè yòrò dun yòrò ka jan, sa cin furakè kaba fin bè mago nyè : kaba fogonfogonnen don.

- cinnida bè (cici) k'a joli bō,

- ka sòrò, ka kaba fin in da a da la.

- a bè nòrò mōgò wolo la. awā, a tè (walaki) n'a ma baga bèe sama.

ni dōgòtòròso ka jan, mōgò dōw bè nègè don tasuma la, fo k'a bilen, ka cinnida jeni n'a ye.

yèrè tangali saw ma :

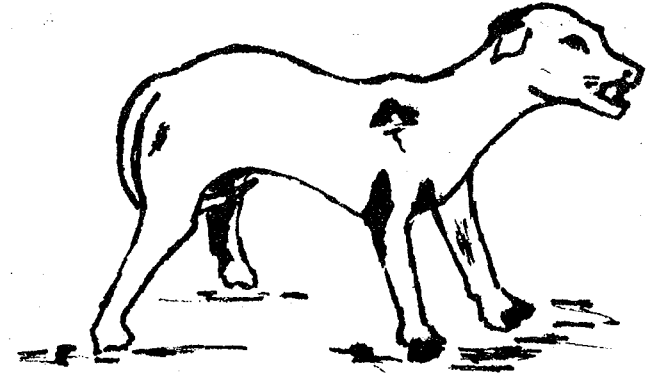
- i sennankolon kana taama abada su fè samiyè tuma, foro la, kungo kònò, nakòw kònò.
- lanpa wali tòrisi ka kè i bolo ka bò su fè.
- to ka coronw don, n'i bè donsoya la, ani n'i bè sen na tu kònò.
- nakòw da fè tuw tigè. sabu, saw bè u dogo o tuw la funteni waati, ani samiyè fè.
- kana namasa sunw n'a nyàgònnaw kè so kònò jiriw ye. saw bè se k'u dogo a la.
- n'i bè buguso kònò, to ka si ~~sanke~~ kòrò. saw dogo yòrò ye buguw ci kòròlaw ye.
- i jan to nyègènw ji bò yòròw la. saw b'u dogo filawow kònò tilema fè.
- farama yòrò dòw ye saw dogo yòròw ye. nka, dugu kònò mògòw b'o dòn.

canalisation??
??????

bagan fatò cinnidaw

bèe b'a dòn farafinna ko wulu cinnida man nyi. a bè se ka fa bila mògò la.

fali ni jakuma fana bè se ka fa bila mògò la.

o la, ni wulu y'i cin, a nyuman ye :

- i k'a nyènama minè (n'o se b'i ye), k'a lase baganfurakè yòrò la, u k'a mafilè, ni fa t'a la.

ni wulu fatò tè, baasi t'i la. cinnida bè furakè, i n'a fò, joli. a bè ko, k'a saniya ni safunè ni ji wulilen ye, ni alikòli tè yen.

ni wulu ma se ka minè, a'y'a' jija k'a nò bò. a' b'o kè jona, fo aw k'a ye.

8 - ni wulu fatò don, wali n'a ma se ka minè, a'y'a' jija ka cinnibagatò furakè jooa. bilakasuma t'a la dè.

a' ye cinnida ko ni zawèliji ye.

a' ye baga ni joli sama ~~ka~~ bò ni lasamaman ye, ka joginda jeni ni nègè bilennen ye tasuma la. nin furakèli cogo in ka fisa kungo kòndò kosèbè, janko ni yòrò ka jan dōgòtòròso la.

calpe o n'a ta o ta, a' ye joginnen lase jooa dōgòtòròso la.

bagaw ka fa dilen bè dòn mōgò la cogo di ?

- n'i ye ji kè minèn kòndò, k'a garè a la, a bè siran o nyè, a bè to k'i mabò.

9, - ni i y'a karaba a k'i min, a bè kè, i n'a fò, mōgò nalon talen.

- n'a ko a bè ji in kunun, a ngòndò fasa bè ja dimi fè, a fujununen b'a tu, i ko, a b'a degun.

- mōgò min b'o taamashyèn jira, ni o tigi y'i cin, a bè, i n'a fò, bagan fatò y'i cin. i bè fèn o fèn kè walasa k'i yèrè makaran, i bè segin o nyōgōnnaw kan.

matangani

n'i b'a fè ka fèn kunntanw ni fèn nyènama juguw kèlè, to ka fèn nyènama faga puduru funfu siso kòndò. puduru in tōgò ye tubabukan na ko "ddt" i b'a funfu dalanw ni finiw na, ka silanw ni finiw bèe jo.

i bè birifiniw fènsè tile la.

i bè jan da nyinèw ni totow nyè.

ni tasuma bilala nanyan na samiyè ban tuma, a'y'a' kòlòsi kungo kòndò nyinèw la, minw bè don dugu kòndò, k'u dogo yòrò nyini aw siso kòndò.

o kòsòn,

- aw man kan k'aw da duguma,

- a' y'aw si dalan lawuli, i n'a fò, kalakaw bè cogo min,

- a' y'a' da sanke jukòrò.

saw kèlèli ko la, a' ye aw ka sow da fè shyèn, k'u jè.

aw b'aw yèrè matanga fa ma, ni aw taara n'aw ka wuluw ye, ani jakumaw ni falaw yèrè, boloci yòrò la.

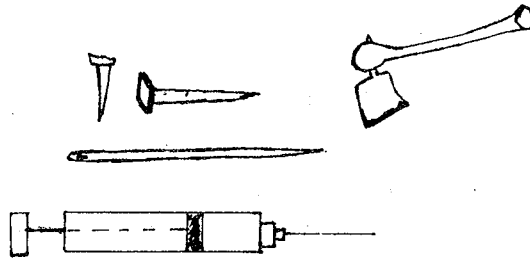
n'aw sòmina bagan min na, k'o man kènè, a'y'a' taw fara ka bò olu la.

kuma lasurunya na,
n'aw saniyalen don,
n'aw ka yòrò fana saniyalen don,
a' bè kisi cinnidaw ma.

fèn nògòlen ka sògòlidaw

i n'a fò, miseliw, dabaw, pòntiw, binyèw.

a farati belebelèw ye min ye :

- pòntisògòbana, ni dòw b'a wele ko fasajabana, walima jaŋoyi. a bè wele tubabukan na ko tetanòsi. bana don, min ka mògò faga ka ca. o bana ye sirannyèfènba ye.
- bana dò wèrèw, minw bè jènsèn farisogo bèe la.

matangani :

boloci dèròn de bè mògò kisi fasajabana in ma.
a kè tuma nyuman ye den kalo 18 ye nka, a bè se ka kè si hakè bèe la.

furakèli :

ni fèn nògòlen y'i sògò, fo fasajabana бага lakari basi ka kè i la.
banabagatò ka kan ka furakè dògòtòròso la.

ni kuma dò bè liburu in kòndò, ni i ma min faamuya konyuman, i ka wuli, ka taa dògòtòrò dò sègèrè, a ka kunnafoni di i ma.

Traduit et adapté de
'Les piqûres et morsures chez l'homme'
avec l'autorisation de l'éditeur
EDICEF, 93 rue Jeanne d'Arc, 75013 Paris